

GILMAN

(الغلمان)

Cennet ehlinin hizmetiyle görevlendirilen gençler anlamında bir Kur'an terimi.

Sözlükte "çocuk, bıyığı yeni terlemiş genç, hizmetçi" anlamındaki **gūlām** kelimesinin çoğulu olan **gūlmān**, Kur'an literatüründe "cennet ehlinin emrine verilen ve hiçbir zaman yaşlanmayan gençler" mânasına gelir.

Kur'an'da sadece bir yerde geçen (et-Tür 52/24) gılman hakkında verilen bilgiler oldukça sınırlıdır. Yukarıdaki âyette gılman, "kabuğunda saklanmış inciler gibi taze ve berrak" şeklinde tasvir edilmekte ve müminlerin iman etmiş zürriyetleriyle birlikte cennette mutlu bir hayat sürerken gılmanın da etraflarında dolaşacağı bildirilmektedir. Gılman çeşitli hadislerde sözlük anlamında kullanılmıştır. Süyûtî tarafından Hz. Peygamber'e nisbet edilen ve en alt mertebede bulunan cennet ehline bile 10.000 hizmetçinin verileceğini bildiren rivayetin doğruluğu tesbit edilememiştir. Buna benzer ifadelerin Resûl-i Ekrem'e nisbet edilmeyen bazı rivayetlerde yer aldığı görülmektedir (Taberî, XXV, 57; Süyûtî, s. 568). Kur'an-ı Kerim'de iki âyette geçen **vıldânın** da (el-Vâkıa 56/17; el-İnsân 76/19) gılmanla aynı mânada kullanıldığı anlaşılmaktadır. **Velîd** (çocuk) kelimesinin çoğulu olan **vıldan**, her iki âyetinde de "ebedî" anlamındaki "muhalled" sıfatıyla nitelendirilmiş olup bu sıfat gençlerin fizyolojik değişikliğe uğrayıp yaşlanmaktan korunduğunu ifade etmektedir.

Gılman hakkında müfessirlerce ileri sürülen görüşleri üç noktada toplamak mümkündür. 1. Gılman müminlerin kendilerinden önce ölen çocuklarıdır. Ergenlik çağına gelmedikleri için mükellef olmayan, sâlih amel işlemedikleri için de cennet nimetlerine hak kazanamayan bu çocuklar mümin olan ebeveynlerinin yanında onlara hizmet etmekle görevlendirilecektir. 2. Kâfirlerin ölen çocukları olup mükellef bulunmadıklarından cehenneme atılmayacak, cennet ehlinin hizmetçileri statüsünde tutulacaktır. 3. Müminler için cennette yaratılan hizmetçilerdir ve çocukken ölenlerle ilgisi yoktur. Aslında hizmetçilik ayrı bir statü olup çocuklar buna dahil değildir. Hz. Peygamber, küçük veya büyük yaşta ölenler dahil bütün cennet ehlinin otuz

yaş civarında olacağını bildirmiştir (*Müşned*, II, 295, 343; Tirmizî, "Cennet", 12). Halbuki gılman, bıyığı yeni terleyen ve on beş yaşını geçmeyen çocuklar veya gençlerdir. Nitekim başka âyetlerde de cennet ehlinin hizmetçilerinden "vıldan" (çocuklar) olarak söz edilmiştir (el-Vâkıa 56/17; el-İnsân 76/19).

Gılman konusundaki üçüncü yorum daha isabetli görünmektedir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de bu gençler, her türlü aşınma ve kirlenmeden korumak amacıyla kabuğunda saklanırken buradan çıkarılıp cennet ehlinin etrafına saçılmış incilere benzetilmek suretiyle onların hürirler gibi özel bir yaratılışa sahip olduklarına işaret edilmiş, ayrıca gılman ve vıldanın orada içki sunma görevinden söz edilerek onların hizmetçi statüsünde bulundukları da bir bakıma ifade edilmiştir. Cennet ehlinin iman etmiş zürriyetlerinin esasen cennete girmeyi hak etmiş kimseler olması (et-Tür 52/24) ve yaşlarının da otuz civarında bulunması bu görüşü ayrıca desteklemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Wensinck, *el-Mu'cem*, "gūlm" md.; Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "gūlm", "vıld" md.leri; Ebû'l-Bekâ, *el-Külliyât*, "gūlmān" md.; *Müşned*, II, 295, 343; III, 9; Dârimî, "Rikâk", 110; İbn Mâce, "Züh'd", 39; Tirmizî, "Cennet", 12, 23; Taberî, *Câmî'u'l-beyân* (Bulak), XXV, 57; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihü'l-gayb*, XXVIII, 254; İbn Teymiyye, *Mecmû'u fetâvâ*, IV, 311; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Hâdî'l-ervâh ilâ bilâdî'l-efrâh* (nşr. Yûsuf Ali Bûdeyvi — Muhyiddin Müstû), Beyrut 1411/1991, s. 216-218, 308-311; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, VIII, 410; Süyûtî, *el-Budûrû's-sâfîe*, Beyrut 1411/1991, s. 568; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî*, XXVII, 34; Elmalılı, *Hak Dinî*, VI, 4555.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

GINÂ

(bk. MÜSİKİ).

GIPTA

(الغبطة)

Başkalarının sahip olduğu imkânları kıskanmadan aynı şeyleri elde etme arzusu anlamında ahlâk terimi.

Sözlükte "incelemek, araştırmak, yoklamak" gibi mânalara gelen **gabṭ** kökünden türetilen **gıpta** kelimesi "nimete kavuşma arzusu, sevinç" demektir. Terim olarak ise "bir kimsenin, maddî veya mânevî imkân ve meziyetlere sahip olan başka birine imrenmesi, onun elindeki

nimetlerin yok olmasını isteme gibi kötü bir düşünceye kapılmadan kendisinin de aynı şeylere kavuşmayı arzulaması" anlamında kullanılır. İslâm ahlâk literatüründe gıpta genellikle haset kavramıyla birlikte ele alınır ve aralarındaki farka dikkat çekilir. Gazzâlî'ye göre, herhangi bir nimete mazhar olan kimse karşısında insan ya kıskançlık sonucu huzursuz olur veya mutluluk duyar. Bunların ilkinde haset, ikincisine gıpta yahut münâfese denir. Râgıb el-İsfahânî, başkasının nâil olduğu bir nimete bakarak kişinin aynı şeye kendisinin de sahip olmasını temenni etmesine gıpta, sadece bu temenniyle yetinmeyerek aynı imkânı veya daha fazlasını elde etmek için çaba göstermesine münâfese, başkasının sahip olduğu nimetin onun elinden çıkmasını istemesine veya bu yolda çaba göstermesine de haset denildiğini belirtir (*ez-Zer'â ilâ mekârimi's-şer'â*, s. 348).

Kur'an-ı Kerim'de gıpta kelimesi geçmemekle birlikte bazı âyetlerde gıpta ile hasedin farkını gösteren ifadeler yer almıştır. Meselâ Zebîdî'nin kaydettiği bir yoruma göre (*Tâcû'l-arûs*, "gbṭ" md.), "Allah'ın sizi birbirinizden üstün kıldığı şeyi -başkalarında olup da sizde bulunmayan- hasretle arzu etmeyin... Allah'tan O'nun lutfunu isteyin" meâlindeki âyetin (en-Nisâ 4/32) ilk kısmında haset, ikinci kısmında gıpta kastedilmiştir. Mutaaffifin süresinde (83/18-26) iyilerin âhiretteki güzel durumları tasvir edildikten sonra, "İşte yarışanlar bu yolda yarışsın" denilerek münâfesenin tavsiye edildiği görülür. Ayrıca hayırdan yarışmaya dair âyetlerde de gıpta ve münâfese teşvik edilmiştir (meselâ bk. el-Bakara 2/148; el-Mü'minûn 23/61; Fâtır 35/32). Böylece müslümanların, maddî ve mânevî bakımdan kendilerinden daha iyi olanlara imrenerek onlar hakkında herhangi bir kötü duygu ve düşünceye kapılmadan, zararlı davranışlara kalkışmadan, olumlu ve verimli bir rekabete girişmelerinin önemine işaret edilmiştir. Hz. Peygamber'in, "Ancak iki kişiye haset edilir, bunlardan biri Allah'ın kendisine mal verdiği ve bu malı hak yolunda tüketme iradesine sahip kıldığı kişi, diğeri de Allah'ın kendisine ilim verdiği, hem bu ilimle amel eden hem de onu başkasına öğreten kişidir" (*Müşned*, II, 9, 36; Buhârî, "İlim", 15, "Zekât", 5) meâlindeki hadisinde geçen haset kelimesi gıpta anlamında kullanılmıştır. Muahhar kaynaklarda gıptanın "imrenme",

münâfesenin ise "hayırda yarış" şeklin-
de açıklandığı görülür.

BİBLİYOGRAFYA:

Lisânü'l-‘Arab, "ğbt" md.; *et-Ta‘rîfât*, "ğb-
ta" md.; *Tâcü'l-‘arûs*, "ğbt" md.; M. F. Abdül-
bâki, *el-Mu‘cem*, "nefs", "sbk", "mnv" md.leri;
Wensinck, *el-Mu‘cem*, "ğbt", "hşd" md.leri; *Müs-
ned*, II, 9, 36; Buhârî, "İlim", 15, "Zekât", 5;
Mâverdi, *Edebü'd dünyâ ve'd-dîn*, Beyrut 1407/
1987, s. 231-232; Râgıb el-İsfahânî, *ez-Zer‘a
ilâ mekârimi‘ş-şer‘a*, Kahire 1405/1985, s.
348; Gazzâlî, *İhyâ‘*, Kahire 1387/1967, III, 236-
239.

HÜSAMEDDİN ERDEM

GIRBÂL, Muhammed Şefik

(bk. GURBÂL, Muhammed Şefik).

GIRNATA

(غرناطة)

Endülüs'te en uzun süre
İslâm hâkimiyetinde kalan
ve Zirîler'le Nasrîler'e pâyitahtlık
yapan şehir.

Sierra Nevada dağının kuzeybatı etek-
lerinde, Genil (Şenil) ırmağının sağ ve
bu ırmağa şehrin içinde kavuşan Darro
çayının her iki yakası boyunca uzanmak-
ta olup deniz seviyesinden 689 m. yük-
seklikte kurulmuştur. Günümüzde Gra-
nada olan şehrin ismi müslümanlar ta-
rafından Gırnâta, Garnâta ve bazan da
Agarnâta biçiminde telaffuz edilmiş ve
yazılı kaynaklara da bu şekilde geçmişt-
ir. Kelimenin menşei üzerine ileri sü-
rülen görüşler birbirinden farklıdır. Böl-
gede çokça yetişen *granadodan* (nar) gel-
diği veya bölgeye İslâm fethi sonrasında
yerleşen Berberî Kernâta kabilesiyle
ilgili olduğu iddia edilmiştir. Diğer bir
görüşe göre ise Gırnata, I. yüzyılda veya
daha önce İspanya'ya göç eden yahudi-
ler tarafından kurulmuş ve buraya "göç-
menler yurdu" anlamında Gar-anat is-
mi verilmiştir.

Tarih. Gırnata'nın üzerinde bulundu-
ğu toprakların tesbit edilebilen ilk sa-
kinleri, Turdulos adıyla bilinen nisbeten
medenileşmiş bir İber kabilesidir. Ro-
mâlılar döneminde şehir, merkezi İlibe-
ris olan Municipium Florentinum Iliberi-
tanum adlı idarî bölgenin içinde yer alı-
yordu. Kısaca İliberis, Illiberis veya Illi-
berris olarak bilinen bu bölgeye Hristi-
yanlık II-III. yüzyıllarda girdi ve ilk dö-
nemin en önemli konsillerinden biri 305'-
te burada toplandı. Bu şekilde bölge ida-
rî ve askerî bakımlardan olduğu kadar
dinî açıdan da önem kazanmış ve bu ko-

numunu Vizigotlar döneminde de kıs-
men korumuştur.

92 (711) ilkbaharında İspanya'ya gi-
ren müslümanlar, aynı yılın temmuzun-
da kazandıkları ve Vizigot ordusunu bü-
yük çapta imha ettikleri Lekke (Vādīlek-
ke) zaferinden sonra bir yıl içinde kuzey-
de Toledo'ya (Tuleytula) ulaşırlarken gü-
neyde de Cordoba (Kurtuba) ve Ecija ile
(İsticce) birlikte İliberis vilâyetini ele ge-
çirdiler; dolayısıyla Gırnata da 712 yılı
ortalarında fethedildi. Kaynaklardan, Gır-
nata'nın bu sıralarda küçük bir yerleşim
merkezi olduğu anlaşılmaktadır. Buna
karşılık vilâyete adını veren İliberis (İsp.
Elvira) şehri daha büyük ve nisbeten da-
ha mâmur bir durumdaydı. Müslüman
fâtihler, adını İlbîre şeklinde telaffuz et-
meye başladıkları İliberis'in idarî yapısı-
nı aynen muhafaza ettiler ve bu vilâyet
Endülüs'ün genel teşkilâtı içinde Küre-
tü İlbîre olarak yerini aldı. Şehrin merke-
zi ilk yıllarda yine İlbîre (Medînetü İlbîre
veya Hâdiratü İlbîre) idiyse de çok geç-
meden idareciler buranın hemen yakını-
da inşa edilen Kastilya'ya taşındılar.

Müslümanlar Gırnata'yı fethedince ya-
hudi nüfusun bulunduğu başka bölge-
lerde yaptıkları gibi civardaki yahudileri
toplayarak buraya yerleştirdiler ve şeh-
rin güvenliğini az sayıdaki müslüman
muhafızla birlikte onlara bıraktılar. An-
cak 713'te hristiyan halk özellikle ya-
hudileri hedef alarak ayaklandı ve isyan,
aynı yıl içinde Mûsâ b. Nusayr'ın oğlu
Abdûlla'lâ'nın kumanda ettiği bir askerî
birliğin bölgeye gelmesiyle bastırıldı. Bu
tarihten IX. yüzyılın son çeyreğine ka-
dar Gırnata'da meydana gelen olaylar
hakkında yeterli bilgi yoktur. Ancak 123'-
te (741), Kuzey Afrika'dan Endülüs'e ge-
çen yaklaşık 10.000 kişilik Şamlı asker-
lerden (Şâmiyyûn) çoğunun 125'ten (743)
itibaren İlbîre vilâyetine yerleştirildiği bi-
linmektedir. Tarihçi İbn Hayyân'ın ver-
diği bilgilerden, İlbîre'ye gönderilen bu
askerlerin bir kısmının Gırnata'ya pek
uzak olmayan Berâcele'de (Berja) iskân
edildiği anlaşılmaktadır. Başlangıçta ço-
ğunluğu, Gırnata yöresinde oturan Arap-
lar'la İslâmiyet'i kabul eden İspanyollar'-
dan (müvelledûn) ve hristiyan zimmîler-
den (mûsta'ribûn) oluşan yerli halk ara-
sında IV. (X.) yüzyıla kadar tam bir kay-
naşma gerçekleşmedi. Bunda, Emevî-
ler'in mevâlî karşısında takip ettikleri
Araplar'ı üstün tutma anlayışının Şam'-
dan gelen askerler tarafından Endülüs'e
de taşınması büyük rol oynuyordu. Bu
anlayış, 276 (889) yılında yerli halkın böl-

gedeki Araplar'a karşı silâhlı mücadele-
ye kalkışmasına yol açtı. Yahyâ b. Sükâ-
le'nin liderliğinde toplanan Araplar, Be-
râcele'de müvelledûn ve mûsta'ribûnun
teşkil ettiği karşı cepheye üst üste dar-
beler indirdiler ve onlara ait birçok ka-
leyi ele geçirdiler ki bunlardan biri de
Gırnata idi. Yerli halk buna rağmen mü-
cadeleyi bırakmadı ve o sıralarda Güney
Endülüs'te devlete karşı büyük bir ayak-
lanma başlatmış ve fiilen bağımsızlığını
ilân etmiş olan müvelledûn lideri Ömer
b. Hafsûn'un da desteğini alarak Gırna-
ta'da üslenen Araplar'a yeniden saldır-
dılar. Ancak Yahyâ b. Sükâle'nin öldürül-
mesi üzerine Sewâr b. Hamdûn'un li-
derliği altında toplanan Araplar, Gırna-
ta'da verdikleri büyük bir mücadele ile
karşı tarafı tekrar ağır yenilgiye uğrat-
tılar. Kaynaklarda "Vak'atü medîne" adıy-
la anılan bu başarı, Araplar'ın Gırnata'-
ya iyice yerleşmelerini sağlaması yanın-
da burayı merkez olarak kullanmak su-
retiyle civardaki şehir ve kaleleri ele ge-
çirme temayüllerini de arttırdı. Nitekim
bu olayın hemen ardından İlbîre vilâye-
ti sınırları içindeki diğer Arap cemaatle-
ri Gırnata'da toplanarak merkezî Eme-
vî idaresine itaat içinde bulunan zen-
gin ticaret şehri Pechina'ya (Beccâne)
bir sefer düzenledilerse de olumlu bir
sonuç alamadan geri dönmek zorunda
kaldılar.

897 yılından sonra Gırnata'yı merkez
edinen Arap ittifakı, Yahyâ b. Sükâle ve
Sevvâr b. Hamdûn gibi güçlü liderler-
den mahrum kalınca çözüldü; bu defa
da diğer liderler kendi aralarında müca-
deleye başladılar. Kurtuba Emîri Abdul-
lah, devletin lehine olduğunu düşünerek
Gırnata'daki bu gelişmelere müdahale
etmedi. Bu ihtilâf III. Abdurrahman'ın iş
başına gelişine (300/912) kadar sürdü.
Bu güçlü hükümdar tahta çıktığı yıl, o
zamana kadar sık sık merkezî otoriteye
baş kaldıran Gırnata'yı devletin kesin
hâkimiyeti altına aldı.

V. (XI.) yüzyılın başından itibaren Gır-
nata, Berberî asıllı Zirîler'in buraya yer-
leştirilmesiyle ilk defa Endülüs'ün Kur-
tuba, İşbiliye (Sevilla), Tuleytula ve Sara-
kusta gibi büyük şehirlerine denk bir
şekilde öne çıktı. Gırnata Zirîleri, mer-
kezî Mağrib'de yaşayan Sanhâce Berbe-
rîleri'nin büyük Zirî koluna mensuptular
ve aile içinde çıkan iktidar mücadelesi
yüzünden Zâvî b. Zirî'nin liderliğinde ka-
labalık bir cemaat halinde Endülüs'e gir-
mişlerdi. Daha sonra Berberîler'i düş-
man ilân eden Endülüs Emevî Halifesi